
ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՈՒ ՏԵՍԱԿԱՆ ԴԱՏՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՊԱՐՈՆՅԱՆԱԿԱՆ ԴԻՏԱՐԿՈՒՄՆԵՐԸ

ԼՈՒՍՅԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Հայ երգիծաբանության ազգային դպրոցի հիմնադիր Հ. Պարոնյանի (1843-1891) ժառանգության մեջ կարելի է գտնել նաև հայ դպրոցի, դասականության մեթոդների, դասագրքերի և ուսուցչի մասին յուրօրինակ դրվագներ, որոնք թույլ են տալիս պատկերացում կազմելու մանկավարժի գրական-հասարակական գործունեության մասին: Կրթության գործի բարելավմանն ուղղված նրա գաղափարները հավաքագրել մեկ հոդվածում նշանակում է ուրվագծել գրողի հարազատ միջավայրն ու հայերի դրությունը XIX դարի երկրորդ կեսին: Որպես ուսուցիչ ու մանկագիր՝ իր առաջնային խնդիրը համարեց երեխաների ազգային կրթությունն ու դաստիարակությունը:

Բանալի բառեր – ուսումնական ծրագիր, անվճար կրթություն, ուսումնական խորհուրդ, մեթոդ, ղեկավարել, հոգաբարձու, կրթության սկզբունք:

Մերօրյա տարեթվից ավելի քան երկու հարյուրամյակ առաջ ապրած Պարոնյանի ժամանակաշրջանն ու նրան հասկանալու, խորապես ընկալելու համար, բացի բացերև հատկանիշներից՝ ստեղծագործության ուրույնություն, լեզու, գաղափարաբանություն, կա ևս մի անզուգական բացահայտում, որ երգիծաբանը նաև մանկագիր է:

XIX դարի երկրորդ կեսի հայ պարբերական մամուլը անփոխարինելի դերակատարում է ունեցել ինչպես հայ հասարակական-քաղաքական կյանքում, այնպես էլ կրթության բարելավման, ուսումնադաստիարակչական, հասարակական մտքի, լեզվի ու գրականության զարգացման գործում:

Հայ ժողովրդի առաջադիմության ջերմ պաշտպան ու բարոյախոս Պարոնյանը 1889-1890 թվականներին աշխատեց որպես հաշվապահության (տոմարակալության) ուսուցիչ Ղալաթիայի Կեդրոնական վարժարանում: Ցավոք, փաստեր չունենք առավել մանրամասն նկարագրելու Պարոնյանի սկզբնական մանկավարժական գործունեությունը: Սակայն այն փաստը, որ երգիծաբանը տեսուչ-ուսուցիչ էր և մտահոգվում էր ուսուցումը ժողովրդայնության սկզբունքով կազմակերպելու հարցերով, նախանշում է, թե նա ինչպիսի նշանակու-

թյուն էր տալիս դպրոցին: Բարոյական դաստիարակության խնդիրները մշտապես զբաղեցրել են արևմտահայ ականավոր մտածողին: Բարոյական հատկանիշների ձևավորման և կատարելագործման համար հարկավոր են հասարակության բարոյական նորմերի վերաբերյալ համապատասխան գիտելիքներ:

Բնավ զարմանալի չէ, որ բարոյական դաստիարակության ճշմարիտ նախապայման էր համարում ուսուցիչների ու ծնողների անձնական առաքինի օրինակը: Բարոյականային որակները (կարգապահություն, կազմակերպվածություն, արարքների պատասխանատու լինելու զգացումը՝ գիտակցությունը) չափազանց կարևոր են աճող սերնդի ձևավորման և ճշմարիտ դաստիարակության համար: Նա կարծում էր, որ երեխան պետք է հասկանա, նաև ընդունի իր կատարած բացասական արարքի հետևանքները: Պարոնյանը, քննադատելով աշակերտների ֆիզիկական պատիժները, կողմնակից էր պատժի մարդասիրական տեսակներին: Մեծ մարդասերն առաջարկում էր սովորողների յուրաքանչյուր լավ արարք բարձր գնահատել և խրախուսանքի արժանացնել: Դիպուկ հնչողություն ունեն «Խիկար»-ի՝ 1884 թ. մայիսյան համարում տպագրված Պարոնյանի հետևյալ տողերը. «Գողություն չընողներուն խեղճ ու կրակ վիճակը սրտաճմլիկ ոճով նկարագրել աշակերտաց և պատուիրել անոնց որ ընդարձակեն այդ նիւթը: Տեսականէն գործնականին անցնիլ. անօթի պահել աշակերտներն այնքան ժամանակ մինչեւ որ ըստիպուին իրենց դասատուին գրպանէն ստակ գողնալ, եթէ գտնէ անօթի մնալով հանդերձ գողութեան անընդունակ աշակերտն նախ խրատել, յետոյ գանակոծել և ապա դպրոցէն վռնտել իբրեւ վնասակար աշակերտաց բարոյականին»¹:

Պարոնյանը կարևորում էր համընդհանուր պարտադիր կրթության սկզբունքի կիրառումը: Անվարձ ուսումնառություն իրականացնելու խնդրում հեղինակը երկընտրանքի մեջ էր: Նպաստավոր պայմաններ ունեցող ընտանիքների երեխաների համար նա առաջարկում էր վճարովի կրթություն՝ հաշվի առնելով, որ դպրոցները պետք է գոյություն ունենային գլխավորապես ժողովրդական միջոցների շնորհիվ: Ծնողագուրկ, չքավոր ու տնանկ երեխաների համար մանկավարժն առաջարկում էր առանց վճարավարձի կրթություն: Նա առաջարկում էր ստեղծել հատկապես տարրական դպրոցների (նախակրթարան) լայն ցանց, որտեղ ընդգրկվեն հասարակության բոլոր խավերի երեխաները:

Հայեցի կրթության համար մարտնչող հրապարակախոսը հետևյալն է

¹ «Խիկար», հանդես, Կ. Պոլիս, 1884 թ., էջ 134:

գրում «Խիկար»-ում տպագրված «Ուսումնական խորհրդե հանձնարարված դասագրքեր» հոդվածում²: Պատրիարքարանին (արևմտահայերի կրոնական, քաղաքական և ազգային կյանքը ղեկավարող կառույց) կից կազմված մի մարմին էր ուսումնական խորհուրդը, որ զբաղվում էր բոլոր հայաբնակ վայրերի և Պոլսի թաղերի դպրոցների ուսումնական խնդիրներով. «Ազգային կրթական խորհուրդն սա սկզբունքն ընդունած է, թե ամեն դասագիրք, որ իրեն կներկայացվի քննվելու, օգտակար գտնվելու, ընդունվելու, հաստատվելու և վավերացունելու համար, չկրնար խնամով պատրաստված չլլալ. ուստի, շատ անգամ առանց քննելու, օժանդակ քննիչ մասնախումբի մը ձեռոք քննելե հետո, կը հանձնարարե զանոնք իբրև ընտրելագույն և առաջին յուրաքանչյուրն յուր տեսակին մեջ: Կրթական խորհուրդն կը մոռնա սակայն՝ թե ամեն դասագիրք հանձնարարելն անոնց և ոչ մին հանձնարարել է, նամանավանդ շփոթել է աշակերտներն ու վարժապետներն իրենց ընտրելիք ընտրությանց մեջ»³:

Ամեն մի առարկայի ծրագրով նախատեսված գիտելիքների ուսուցումը չի կարող ոչ մի պայմանով ներգրավել այն բոլոր գիտելիքներն ու հասկացությունները, որոնք սովորողը պետք է ստանա այդ ուսումնական առարկայից: Ծրագրում նախատեսվածը այն կարևորագույնն է, որ հարկավոր է տվյալ առարկայից ընդհանուր պատկերացում տալու համար, իսկ մնացածը աշակերտները իրենք պետք է աստիճանաբար և ինքնուրույն ձեռք բերեն շրջակա միջավայրից ու գրքերից: Առավել կարևոր է գիտակցել, որ ուսուցչի գերագույն նպատակը սովորել սովորեցնելն է:

Դպրոցը եղել և մնում է մարդկային քաղաքակրթության ձևավորման անդամաճան աղբյուրը: Մինչև XIX դարի կեսերը Հայաստանում գործող դպրոցները փոքրաթիվ էին: Կրթության իրավունք ու կարողություն ունեին հիմնականում միայն նյութական ապահովությամբ ապրող ընտանիքների գավակները: Վերոհիշյալ ժամանակահատվածում Հայաստանից դուրս գտնվող հայաբնակ վայրերում հիմնվում են սովարաթիվ դպրոցներ, որոնք բավական

² **Խիկար** - Մեր միջնադարյան գրականության մեջ «խեղճի», «իմաստունի» համբավ վայելող մի հատուկ անուն, որը, Պարոնյանի բազմաթիվ գրվածքներում հանդես գալով իբրև հերոս, հեղինակի մտքերի անվերապահ արտահայտիչն է: Հ. Պարոնյանն իր վերջին երգիծական հանդեսը ևս «Խիկար» (1884-1888) կոչեց:

³ Առաջին անգամ լույս է տեսել «Խիկար»-ում անստորագիր 1886 թ. սեպտեմբերին, երկրորդ անգամ՝ Պետհրատի հրատարակությամբ՝ Հ. Պարոնյանի Երկերի լիակատար ժողովածուի 8-րդ հատորում 1936-ին: Առավել մանրամասն տե՛ս **Հակոբ Պարոնյան**, Երկերի ժողովածու տասը հատորով, հատոր տասներորդ, Երևան, 1979, էջ 442:

նաչափ դեր են կատարում հայ ժողովրդի մտավոր զարգացման ուղղությամբ: Բացառություն չէր նաև հայկական հնամենի գաղթավայրերից մեկը՝ Կ. Պոլիսը⁴:

Պարոնյանական առաջադեմ ծրագրում բացարձակապես անդրադարձ չկար կրոնի դասավանդման ուղղությամբ: Այս հանգամանքը բնականաբար առաջ բերեց տեղի հոգևորական պահպանողական խավի զայրույթը, և նա թողեց դպրոցը: Պարոնյանի ուսումնական ծրագիրը խիստ առաջադիմական էր: Իր նախանշած ծրագրի հիմնական դրույթները հանրայնացնելու նպատակով «Խիկար»-ում տպագրեց և ժողովրդի սեփականությունը դարձրեց այն: Հեռանալով դպրոցից՝ Պարոնյանը հեռու չմնաց կրթական գործին հետևելուց: Այդ ժամանակ արևմտահայ դպրոցներում ու կրթական կյանքում լայն տարածում էին գտել ամենատարբեր ուսումնական ծրագրեր ու մեթոդներ:

Նա 1870-ի սեպտեմբերից կրկին հրավիրվում է աշխատանքի Սկյուտարի ճեմարանում: Վերջինս առաջադեմ ու ժողովրդական դպրոցի համբավ ուներ: Այստեղ բախվում էին առաջադիմական և հետադիմական ուժերը: Պարոնյանը երկրորդ անգամ մուտք գործեց Սկյուտարի ճեմարան, բայց այս անգամ արդեն ավելի սկզբունքային ու հաստատական: Կենսագիրների վկայությամբ այստեղ նա ձեռք է բերում մտերիմների ու համախոհների շրջապատ, ծավալում հասարակական գործունեություն: Կարելի էր ենթադրել, որ Պարոնյանը⁵ արդեն կատարել էր ներքին ընտրություն հետագա գործունեության

⁴ Կոստանդնուպոլիսը, որը հայկական հնագույն գաղթավայրերից էր, XIX դարի երկրորդ կեսին դարձել էր արևմտահայերի տնտեսական, քաղաքական, կուլտուրական խոշոր կենտրոն: Այնտեղ ապրում էին հասարակական տարբեր շերտերի պատկանող ավելի քան 200 հազար հայեր: Այդտեղ էր գտնվում արևմտահայ հոգևոր կենտրոն Պատրիարքարանը: Այդտեղ էին կենտրոնացել արհեստավորները, պանդուխտ մշակները, արևմտահայ մտավորականությունը: Հայ մտավորականները եռանդագին մասնակցում էին ոչ միայն պոլսահայ համայնքի, այլև ամբողջ արևմտահայության հասարակական-քաղաքական կյանքին: Առավել մանրամասն տե՛ս «Հայ ժողովրդի պատմություն (1801-1978 թթ.)», **Պարսամյան Վ., Հարությունյան Շ.**, Պոլսի հայ գաղութը, Երևան, 1979, էջ 115:

⁵ 1870-ական թվականներից սկսվում է Պարոնյանի գրական-հրապարակախոսական բուռն գործունեությունը: Մոտ քսան տարում խմբագրում ու հրապարակում է ավելի քան ութ պարբերական, որոնց էջերը հիմնականում լցնում ու խմբագրում է մենակ, աշխատակցում բազմաթիվ թերթերի: 1871-72 թթ. խմբագրում է «Եփրատ» թերթը, 1872-1874 թթ.՝ «Մեղուն», 1874-77 թթ.՝ «Թատրոնը» և «Թիլյաթրո» թուրքերեն թերթը, 1876-ին՝ «Թատրոն. բարեկամ մանկանց» կիսամյա մանկական պարբերականը, 1879-1880 թթ.՝ «Լույսը», 1883-ին՝ «Ծիծաղը», 1884-1888 թթ.՝ «Խիկարը»: Տե՛ս **Սարգսյան Ա., Հ.**

համար: Ինչպես տեսնում ենք, նա ընտրել էր մանկավարժի ուղին, ընտրել էր հասարակական դաստիարակի դերը: Մնում էր ընտրել միջոցները, դպրոցո՞վ, թե՞ հրապարակախոսությամբ՝ թերթով: Իրատես օբյեկտիվորեն գնահատելով պատմական իրադրությունը՝ հիմնականում ընտրեց երկրորդ միջոցը՝ բոլորովին չանտեսելով առաջինը: Ուսուցչական երկրորդ պաշտոնավարությունը Սկյուտարի ճեմարանում տևեց մեկ տարի: «Պարոնյանը մամուլից պահանջում էր երկարորեն գրել, ամեն օր գրել, ամեն ճիգ գործ դնել ուսուցիչների տնտեսական և իրավական վիճակի բարվոքման համար, որովհետև նրանք են լուսավորելու ազգը և ոչ թե հոգաբարձուներն ու ծանրագլուխ ֆենդիները, նկատում է Գ. Մադոյանը:– Պարոնյանին զբաղեցնում էր նաև դասագրքերի հրատարակման հարցը: Ուսումնական խորհրդի և նրա կրթական տեսչության կողմից առանց լուրջ քննարկման տպագրության իրավունք էին ստանում ներկայացված համարյա բոլոր դասագրքերը: Ասպարեզի վրա նույն դասարանի համար միևնույն առարկայի դասընթացի վերաբերյալ բազմաթիվ դասագրքեր կային: Եթե մի հեղինակ իր դասագիրքը կազմում էր «մանկավարժական նոր դրությանց» հիման վրա, ապա հաջորդը, հիմք ընդունելով «նորագույն դրությունքը», ներկայացնում էր մի այլ դասագիրք, որը նույնպես ընդունվում էր: Այսպիսով, հեղինակները, միմյանց հետ մրցելով, ստեղծում էին նորանոր դասագրքեր, որոնք աստիճանաբար կրճատում էին դասընթացը»⁶:

Պարբերական մամուլի, գրականության ու արվեստի միջոցով օտար բռնազավթիչների լծի տակ գտնվող ազգաբնակչությունը որոշակիորեն կարողանում էր երևան հանել իր պահանջները: Հիրավի, հրապարակախոսական մամուլը իր ժամանակի հայելին է դարձել:

Հայտնի իրողություն է, որ Պարոնյանը որոշ ժամանակ զբաղեցնում է տեղի Արշակունյաց հայկական դպրոցի հոգաբարձուի պաշտոնը: Այնուհետև նա նշանակվել է ուսուցիչ Սկյուտարի ճեմարանում կամ Ճերմակ դպրոցում⁷:

Պարոնյանի մանկավարժական հայացքներն ու ժառանգությունը, Երևան, 1991, էջ 32, 33:

⁶ Մադոյան Գ., Հակոբ Պարոնյան, Երևան, 1960, էջ 87, 88:

⁷ Ամիրանների ու արհեստավորների (եսնաֆենների) միջև այս շրջանում պայքարն առանձնապես սրվում է ազգային կրթական հաստատությունների շուրջ: 1838 թվականի դեկտեմբերին Կ. Պոլսի Սկյուտար թաղում բացվում է գիշերօթիկ դպրոց (այնտեղ այդ ժամանակ սովորում էին 50 աշակերտներ), որը կոչվում էր Սկյուտարի ճեմարան: Այն խոշորությունների պատճառով փակվում է և վերաբացվում է միայն հինգ տարի հետո՝ 1846 թվականի հոկտեմբերին: Տե՛ս Պարսամյան Վ., Հայ ժողովրդի պատմություն, Երևան, 1960, էջ 181, 182:

Պոլսում Պարոնյանը կապեր է հաստատել դեմոկրատական հոսանքի ներկայացուցիչների, մասնավորապես Հարություն Սըվաճյանի հետ: Վերջինիս հրավերով սկզբում աշխատակցել է «Մեղու» երգիծաթերթին, իսկ հետո դարձել նրա խմբագիրը (1872-1874):

Պարոնյանը, դպրոցներում բացակայող կարգ ու կանոնի անհրաժեշտությունը գիտակցելով, խորին ցավ զգալով, երբեք չի թաքցրել իր քննադատական վերաբերմունքը այս հարցի առնչությամբ: Դպրոցի ղեկավարումը պետք է իրականացնեին թաղային խորհուրդները, և այդ խորհուրդները պետք է որոշեին ուսումնական պլաններն ու ծրագրերը: Պարոնյանը դպրոցների ստեղծումը ենթադրում էր ոչ միայն կենտրոններում, այլև գավառներում, հեռավոր գյուղերում:

Հեղինակի ծրագրային մանկավարժական հոդվածներից է «Խիկար»-ի՝ 1886 թ. նոյեմբերի համարում տպագրված «Օգտակարգունին» հոդվածը, որտեղ կարող ենք տեսնել պարոնյանական որոշ դիտարկումներ: Ահա թե ինչ է գրում նա. «Արդ, ինչպես կը տեսնվի, հիվանդ մը բժշկելու և ապրեցնելու վրա ենք այսօր, անոթի մ'ապրեցնելու, մերկ մը հազվեցնելու պետք ունինք. ի՞նչ տաք այս մարդուն, հաց թե ձեռնոց, վարտի՞ք թե անգղիական գրականություն:

Ի՞նչ ընենք ուրեմն:

Այնպիսի կրթություն մը տանք մեր ազգային մանկտվույն, որ համաձայն ըլլա մեր ազգին արդի կացության պահանջմանց: Մեր վիճակը շատ տարբեր է Ֆրանսայի, Գերմանիայի և Անգղիայի վիճակեն, հետևապես անոնց ուսմանց ծրագիրներն նույնությամբ չենք կարող ընդունիլ. որովհետև, անոնք կուշտ են և կրնան ճաշակի վերաբերյալ ուսումներ ավանդել, անոնք կը քալեն կրնան պարել, անոնք հզոր են և կրնան իրարու հետ մրցիլ գիտությանց և գեղարվեստից մեջ, անոնք ուրախ են կրնան երգել. մենք օգտակարգունին հետևելու վիճակին մեջ կը գտնվինք. հիշենք աստ, թե մեր խոսքն ազգին միջին աստիճանի և աղքատ զավակաց կը վերաբերի, հարուստ ազգայիններն կարող են իրենց զավակներն Եվրոպա դրկել բժշկություն, փաստաբանություն, երկրաչափություն, հողագործություն, ճարտարապետություն և այլն, և այլն ուսուցանել տալ, ինչպես նաև հանճարեղ, բայց աղքատ տղաքներ բարեգոր-

ծական ընկերությանց կողմեն կրնան Եվրոպա դրկվիլ և կրթվիլ, և պարտավոր ենք ըստ այնմ պատրաստել մեր ծրագիրն⁸:

Պարոնյանը գիտակցում էր, որ Պոլիսը հայ արհեստավորության առավել նկատվող կենտրոններից է և իր առաջադրած մանկավարժական հարցերին զուգահեռ առաջարկում էր, որ վարժարաններում պատրաստեին նաև արհեստավորներ, քանի որ յուրաքանչյուրն իր ընդունակության ու կարողության սահմաններում պետք է օգտակար լիներ հասարակությանը: Պոլսահայ համայնքի ամենաբազմամարդ խավը աշխատավորականն էր, որի թվում էին արհեստավորները, պանդուխտ մշակները և սևագործ բանվորները: Հիմնավորելով վարժարաններին ներկայացվող իր այս պահանջները՝ Պարոնյանը ցանկանում էր կիրթ հասարակության կողքին տեսնել նաև բանիմաց արհեստավորներ, քանի որ ոչ միայն Պոլսում, այլև նրա սահմաններից դուրս մեծ համբավ ունեին նաև հայ ոսկերիչները, քանդակագործները և այլք:

Վերոհիշյալ հոդվածում երգիծաբանն այն տեսակետն էր հայտնում, որ դպրոցում աշակերտները նախ և առաջ պետք է սերտեն մայրենի լեզվի, թվաբանության, աշխարհագրության, հայ ժողովրդի պատմության դասերը և որից հետո կատարելագործվեն գործնականապես՝ ամենքն իր ընտրած ուղղությամբ:

«Խիկար»-ի փակվելուց հետո Պարոնյանին այլևս չի հաջողվում որևէ թերթ հրատարակել: 1888-1890 թվականներին աշխատում է որպես Ղալաթիայի Կեդրոնական վարժարանի տոմարակալության (հաշվապահության) դասատու: Հայտնի լեզվաբան Հրաչյա Աճառյանը, որն այդ տարիներին ուսանել է նշյալ վարժարանում և աշակերտել Պարոնյանին, իր հիշողությունների մեջ պատմում է, որ երգիծաբանն այդ վարժարանից հեռացել է՝ վշտանալով այն բանից, որ ավարտական դասարանի աշակերտները քննության ժամանակ փորձել են ծածկագրեր օգտագործել⁹:

Անդրադառնալով Պարոնյան մանկավարժի դաստիարակության խնդիրների բացահայտմանը՝ անթույլատրելի կլիներ անտեսել 1876 թվականի հունվարից Կ. Պոլսում նրա խմբագրած հայ մանկական առաջին «Թատրոն. Բարեկամ մանկանց» պարբերականի գոյությունը: Մեկ տարի շարունակ երկշաբաթաթերթում մանուկների համար տպագրում էր բարոյախրատական

⁸ **Հակոբ Պարոնյան**, Երկերի ժողովածու տասը հատորով, հատոր տասներորդ, Երևան, 1979, էջ 460, 461:

⁹ **Մադոյան Գ.**, Հակոբ Պարոնյան, Երևան, 1960, էջ 181:

նշանակության զրույցներ, որոնք «կրթյալ և գովելի տղա ըլլալու համար» էին: Վերջինիս խորին համոզմամբ երեխայի մեջ դեռ մանկուց պետք է զարգացնել ճանաչողական հետաքրքրություններ, կազմակերպվածություն ու կարգապահություն, դաստիարակել հետաքրքրություն և սեր հայրենի երկրի հանդեպ, խորացնել հետաքրքրությունը մեծերի կյանքի և աշխատանքի վերաբերյալ և որ ամենակարևորն է դաստիարակել մարդասիրական վերաբերմունք շրջապատի նկատմամբ, հոգատարություն դրսևորելու կարողություն:

Մեր նպատակը համարելով հանգամանորեն ուսումնասիրել հոչակավոր երգիծաբանի գրական ժառանգության դեռևս լիարժեք չլուսաբանված մի մասը՝ մանկագրությունը, վստահորեն կարելի է ասել, որ Պարոնյանի մանկավարժական հայացքները, դպրոցի ու ուսուցչի, երեխայի համակողմանի ու ներդաշնակ զարգացման, դաստիարակության մասին բազմաթիվ ակնարկները ցրված են նրա կյանքի տարբեր փուլերում հրատարակված պարբերականներում:

Պարոնյանի դաստիարակությանը միտված խոսուն գաղափարները, մանկավարժական տեսական դրույթները, մանկավարժական հայացքների արմատները կազմում են ժամանակի կրթական փորձը, որոնք լայն տարածում ունեին Կ. Պոլսի դպրոցներում:

НАБЛЮДЕНИЯ ПАРОНЯНА ПО ПРАКТИЧЕСКОМУ И ТЕОРЕТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ

ЛУСЯ АРУТЮНЯН

В наследии популярного сатирика А. Пароняна (1843-1891) можно найти оригинальные эпизоды о методах обучения, про армянскую школу, об учебниках и про учителей, что позволяет понять литературно-социальную деятельность педагога. Собрать в одной статье все его идеи по улучшению учебной работы означает очертить родную обстановку писателя и статус армян. Как учитель и детский писатель он счел своей основной задачей национальное образование и воспитание детей.

Ключевые слова – образовательная программа, бесплатное образование, образовательный совет, метод, контроль, доверенное лицо, принцип образования.

HAGOP PARONIAN'S PRACTICAL AND THEORETICAL OBSERVATIONS ON EDUCATION

LUSYA HARUTYNYAN

The famous satirist Hagop Paronian's literary heritage also includes distinguishing observations on the Armenian educational institutions, teaching methods, textbooks and teachers. All these allow getting an opinion about Paronian's views on different literary and social activities as a pedagogue.

Paronian's concepts concerning the improvement and refinement of education are gathered in one article. This meant sketching the writer's environment, the state and conditions of the Armenians in the second half of the XIXth century. As a pedagogue and a writer of children's books, Paronian considered that his prime task was to give Armenian children a national upbringing and education.

Key words – educational program, free education, educational council, method, govern, trustee, the educational principles.